

Senghor och négritude



En av de mera uppmärksammade afrikanska ledarna är presidenten i Senegal, Léopold Senghor. Han är känd både som författare och politiker. I det senare hänseendet har inte minst hans försök att med begreppet négritude skapa en egen afrikansk variant av socialismen väckt intresse.

Senghors ideologi presenteras i denna artikel av sekreterare JeanLouis-Sainz, verksam vid franska handelskammaren i Stockholm. Förf. är själv född i Dakar och har tillbringat sin barndomstid i Senegal och Elfenbenskusten samt senare företagit resor till andra delar av Västafrika.

Han har varit aktiv inom kärpolitiken i Uppsala och medlem av föreningen Heimdals styrelse.

Léopold Sédar Senghor är idag president för republiken Senegal i Afrika. Han är 61 år gammal och kan räknas bland de främsta kulturpersonligheterna på den svarta kontinenten. Sin skolutbildning fick han i huvudstaden Dakar och avlade sedan en högre lärarexamen i litteratur och filosofi vid Sorbonne i Paris. Han var en tid lärare i Frankrike och i samband med andra världskriget tjänstgjorde han i franska armén. Från mitten av 40-talet började han få ett allt större intresse för politik, och som deputerad i nationalförsamlingen i Paris blev han en stark förkämpe för en afrikansk federation i nära anslutning till Frankrike. Då Mali-federationen mellan Senegal och Mali upplöstes i augusti 1960 blev han vald till president i Senegal. Som poet och författare är Senghor känd genom ett flertal lyriska alster såsom, "Chants d'ombre" och "Hosties noires", "Ethiopi-ques", "Nocturnes" samt "Poèmes". Dessutom har han utgivit en antologi över lyrik från det svarta Afrika och Madagaskar skriven på franska. I hans politiskt inriktade författarskap, som jag skall beröra här, märkes "Negritude et Humanisme" samt "Nation et voie africaine du socialisme".

För att bättre kunna förstå den grund där négritude-begreppet utvecklades och dess plats inom ramen för en bredare självständig och nationell politik, är det nödvändigt att i stora drag karakterisera den franska kolonialadministrationen och dess innebörd. Denna kännetecknades av målsättningen, att

assimilera människorna under franskt styre och naturalisera dem till franska medborgare. Fransmännen tillämpade direkt styrelse i sina besittningar och behandlade traditionella auktoriteter som underlydande tjänstemän i en strängt centraliserad administrativ apparat. Man strävade efter att skapa en afrikansk elit som man sedan undan för undan lät assimilera till moderlandet Frankrike. Den nationella befrielsen kom därför att ligga inom ramen för en införlivning med kolonialmaktens kulturella och politiska system. Tillvägagångssättet innebar i och för sig icke en alltför diskriminerande raspolitik. Den franska ärelystnaden sökte istället att göra afrikanerna till svarta européer.

Afrikansk reaktion

Följderna av den kolonialpolitik fransmännen bedrivit framstod markant sedan dess besittningar vunnit full självständighet. På afrikanskt håll reagerade man skarpt mot den franska kulturella dominansen som förbisåg allt det värdefulla i det traditionella afrikanska samhället. Enligt franskt mönster fick denna reaktion också ett filosofiskt uttryck genom négritude-begreppet. Vad som i detta första skede framkom, var snarare en kulturell befrielse än en nationell.

Det var Senegals president, Senghor, och den västindiske författaren, Aimé Césaire, som skapade detta begrepp. Négritude är alltså en reaktion mot erövring, underkastelse och assimilering. Den

vill framhäva den afrikanska personligheten och dess likaberättigande med hela den övriga mänskligheten. Man söker sig tillbaka till det bortglömda förflutna, till allt det värdefulla i det traditionella samhällsarvet. Négritude innebär helt enkelt en afrikansk pånyttfödelse, ett filosofiskt och kulturellt försvar för Afrikas egenart och värdighet. Det är i varje fall så Senghor vill se det.

Det är viktigt att hålla i minnet, att négritude och dess teoretiska innebörd inte utvecklades i Afrika utan i Paris. Vid Sorbonne-universitetet träffades olika intellektuella afrikaner med en gemensam längtan till den svarta kontinenten. I denna kolonisatörens högborg erfor de en känsla av isolering och en vilja att rättfärdiga det kulturella arv, som den västerländska överlägsenheten och dominansen hade undertryckt. Från denna period härstammar också Senghors både poetiska och teoretiska författarskap. Om négritude dittills varit ett begrepp fyllt av mer känsla än förståelse och utan större innebörd, så kom Senghor mer än någon annan, att ge det ett innehåll och en riktning. Han skulle komma att göra det till en normgivande komponent i ett bredare ideologiskt system.

I sitt teoretiska arbete kom Senghor snart fram till några viktiga drag inom marxismen som han stannade inför. Den växande utarmningen av arbetarklassen som Marx och Engels beskrev i samband med kapitalet och mervärdesteorin ger marxismen en humanistisk prägel,

genom dess betoning av människans värde och frihet. Senghor säger själv: "Marx' största förtjänst ligger inte däri, att han lärt oss nationalekonomi utan humanism. Han har fått oss att upptäcka individerna i den ekonomiska historien och utöver det, mänskligt behov, kamp och känsla av främlingskap i en industrialiserad omgivning." Denna marxistiska humanism ledde Senghor att förkasta kapitalismens ekonomiska former samt kolonialismen. Även den dialektiska metoden lät Senghor inkorporera i sitt teoretiska arbete. Marxismens förtjänst ligger i att den överfört Hegels dialektiska schema från idéernas värld till det konkret verkliga. Senghor anser, att detta är ett välbehövligt instrument för att förverkliga det nya samhället. Dess funktion är ju dynamisk då den skall väcka upp individens självmedvetande och handlingskraft. Om den senegalesiske presidenten tagit vara på en del komponenter inom marxismen, har han också förkastat en del andra. Sålunda avvisas klasskampsteorin som föråldrad och stridande mot den afrikanska verkligheten. Inte heller ateismen och dess förbiseende av andliga värden finner något ge- hör i hans arbete. Den marxistiska determinismen anser Senghor vara alltför överdriven och den bortser från individen och hans frihet.

Ideologisk brygga

I *négritude* ingick redan från början en stark vilja att rättfärdiga det afrikanska kulturella arvet för att därmed jäm-

ställa det med andra civilisationer. En sådan andlig och ideologisk brygga fann Senghor i den franske filosofen Teilhard de Chardins' författarskap. Enligt denne tänkare är det betydelsefulla inom vårt moderna samhälle, att vi "genom socialisering, dvs. förnuftets undersökning av sig själv och genom totalisering, dvs. varje enskild civilisations möte med en annan, upprättar en världscivilisation". Det afrikanska personlighetsvärdet har med utgångspunkt från Teilhard de Chardins' filosofi hos Senghor funnit sitt existensberättigande. Marx och Engels visste inget om afrikanerna, men Teilhard ger dem tillbaka deras värdighet, och *négritude* kom sålunda att framstå som det afrikanska bidraget till världscivilisationens utformning. I enlighet med den franske filosofen betonar Senghor att raserna inte är jämställda men kompletterar varandra, vilket är av större värde. Den federala statsbildningen består av olika länder och folk och är sålunda överlägsen den nationella statsformen.

I sitt arbete på att ge *négritude*-begreppet ett teoretiskt innehåll förnekar inte Senghor marxismen, ej heller intar han en direkt antikommunistisk inställning. Han försöker snarare att gå ett steg längre och omforma marxismen efter en afrikansk verklighet och dess behov. Hänsyn måste tas till det traditionella med dess sociala och kulturella system samt de ekonomiska, geografiska och historiska realiteterna. För Senghor är det inte bara fråga om att skapa en

negro-afrikansk socialism utan att delta i utformningen av en universell sådan. Han menar, att "efter 1789 års borgarrevolution och 1917 års proletära revolution, håller en tredje revolution på att ta form. Denna står i reaktion mot materialismen hos både kapitalism och kommunism. En integration av moraliska och religiösa värden med det politiska och ekonomiska innehåll som de förra två revolutionerna gett oss kommer att äga rum. I denna revolution måste de färgade folken, negro-afrikanerna bland andra, spela sina roller. De måste delta i skapandet av den nya världscivilisationen".

Handlingsmönster och program

Så är då cirkeln sluten. Från att ha varit en teori utifrån Marx och Teilhard framstår Senghors' négritude som ett handlingsmönster och ett uppbyggnadsprogram. Så får också négritude-begreppet sin plats som vägledare i det bredare politiskt och socialt-ekonomiska system som den västafrikanska socialismen utgör och då framför allt i Senegal. Kännetecknande för den afrikanska socialismen i allmänhet, är att den grundar sig på det traditionella samhället. Med termer lånade utifrån Europa försöker den påvisa, att det socialistiska samhällssystemet är just det tillstånd, den situation, som sedan länge varit djupt rotad i den primitiva gemenskapen mellan individer i Afrika.

Utan tvekan har Senghor genom sina studier, sina kontakter och intryck kom-

mit att ge négritude-begreppets känslöstämningar, från början uttryckta i lyriska former, det innehåll och det värde som var nödvändigt för att skapa något specifikt afrikanskt och framför allt för att hos den breda befolkningen inpränta en känsla av nationstillhörighet och värdighet.

Syftet har varit att presentera Senghor och hans politiska tankegångar utan att ta ställning till dem. Det kan dock konstateras att den praktiska politiken i dagens Senegal inte kännetecknas av den sanna socialism som åtminstone teoretiskt sett de östeuropeiska länderna bekänner sig till. Sådana jämförelser för att bättre kunna definiera ett politiskt och ekonomiskt läge är emellertid missvisande då de grundar sig på olika förutsättningar och andra förhållanden. Vad det i dagens Afrika framför allt är fråga om, är de politiska ledarnas förmåga att så snabbt som möjligt lösa de ekonomiska och sociala problemen inom ramen för en stegrad levnadsstandard. Man kan då konstatera, att lösningar av dessa problem kommit att ta sig uttryck i bildandet av jordbrukskooperativ som ibland kompletterats med förstatligande av stora plantager, en av staten bildad industriedja på bynivå, en av statliga myndigheter utarbetad planhushållning med bestämmelser om prioritering av olika kapitalkrävande projekt, statlig insyn i privatföretag och deras deltagande i den allmänna ekonomiska planeringen samt slutligen utvecklandet av sjukvården, skolutbildningen

och bostadsförsörjningen.

Senghor tillhör inte den radikala falang av afrikanska ledare som bekänner sig till vad de kallar för socialism. I sin praktiska politik har han valt mer försiktiga metoder och insåg redan från början nödvändigheten av att bibehålla goda kontakter med det forna moderlandet Frankrike. Det är svårt att sia om framtiden men redan nu kan man peka på några faktorer som skulle kunna bli allvarliga. Medelklassen som består av en utländsk och en infödd grupp sysselsatta inom handeln, gör motstånd mot statlig dirigering för att värna om sina rättigheter. Religiösa sekter på landsbygden motsätter sig jordreformer och skatteuppbörd. Det dominerande politiska partiet är inget massparti och har

inte heller en tillräckligt djup förankring bland folket. Korruption, ineffektivitet och bristande samarbetsvilja finns det exempel på både inom den högre statsförvaltningen och på det jordbrukskooperativa planet.

Senghors' socialism, som man möter den i hans författarskap, har två karakteristiska beståndsdelar. Den ena utgör en blandning av poetiska, kulturella och filosofiska uttryck och den andra innehåller ett mer renodlat ekonomiskt-politiskt ställningstagande. I detta sammanhang får négritude-begreppet sin plats vid sidan av den marxistiska dialektiken, Teilhard de Chardins' filosofiskt-teologiska tankegångar samt en slags socialism präglad av humanism och reformism.